

Excursie naar de duinen bij Wassenaar, met de terrestrische vindplaats van *Usnea articulata* en twee nieuwe parasieten op *Peltigera*.

A. (André) Aptroot¹, C.M. (Kok) van Herk², L.B. (Laurens) Sparrius³ & J.L. (Leo) Spier⁴

¹G.v.d.Veenstraat 107, 3762 XK Soest (e-mail aptroot@cbs.knaw.nl); ²Goudvink 47, 3766 WK Soest; ³Kongsbergstraat 1, 2804 XV Gouda; ⁴Koning Arthurpad 8, 3813 HD Amersfoort

Summary: A field trip to the dunes near Wassenaar, with the terrestrial occurrence of *Usnea articulata* and two new parasites on *Peltigera*.

In the coastal dune area near Wassenaar the ancient terrestrial locality of *Usnea articulata* was visited and the species was found to be in reasonably good shape, with four populations, two of which were newly found. Two lichenicolous fungi found on *Peltigera* proved to be new to the Netherlands: *Polycoccum crassum* and *Pseudorobillarda peltigerae*, the latter of which was so far only known from the holotype from Belgium.

Op 18 maart 2000 werd een bezoek gebracht aan de duinen van Wassenaar, ten zuiden van de Wassenaarse Slag. Dit is sinds eeuwen de vindplaats van het spectaculaire baardmos *Usnea articulata*, dat hier op zand van stuifplekken groeit. Het was in de 18e eeuw één van de eerste korstmossen die van Nederland werd opgegeven. Dergelijke terrestrische voorkomens waren vroeger algemener in de duinen, ook die van België en Engeland. De soort is echter in België en Duitsland geheel verdwenen en telt in Engeland en Nederland als ernstig bedreigd. Omdat de soort gebonden is aan actief stuivende tot iets vastgelegde plekken, is hij van tijd tot tijd aangewezen op nieuwe groeiplaatsen; op de precieze vindplaats uit de zeventiger jaren komt hij niet meer voor. Daarentegen is hij momenteel bekend van twee andere duintopjes in hetzelfde kilometerblok. Het doel van de excursie was om enkele opnamen te maken in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), zodat eventuele voor- of achteruitgang in de toekomst gevolgd kan worden. Aanwezig waren ook enkele biologen van de Provincie Zuid-Holland, die op deze wijze attent gemaakt zijn op deze bedreigde soort. Aanwezigen: André Aptroot, Maarten Brand, Kok van Herk, Arien van Iperen, Leo Jalink, Cor van de Sande, Laurens Sparrius en Leo Spier.

De *Usnea* staat er momenteel goed bij, maar niet zo weelderig als in de zeventiger jaren, en de hoeveelheden die hier in de 19e eeuw zijn geplukt zijn nu absoluut ondenkbaar. Behalve de twee bekende groeiplaatsen

werden zelfs nog twee nieuwe ontdekt tijdens de excursie, alle in hetzelfde gebied.

Tijdens de excursie werd verder speciaal aandacht besteed aan parasieten op de overall aanwezige *Peltigera*'s, en niet zonder succes. Er werden twee voor Nederland nieuwe licheenparasieten gevonden. De eerste, *Polycoccum crassum* Vězda, is een soort met opvallende grote, mooi geknobbelde ascosporen die per 2-4 in de ascus voorkomen. De soort is bekend van de meeste ons omringende landen. De tweede, *Pseudorobillarda peltigerae* Diederich, is nog spectaculairder: de soort is verder slechts bekend van het holotype, in België verzameld door André Aptroot en slechts kortgeleden (december 1998) gepubliceerd. Het is de enige soort van het genus dat niet op hogere planten parasiteert, maar op een licheen. Beide soorten zijn in het veld goed te vinden, op afstervende (centrale) thallusdelen van *Peltigera rufescens*. Ook de pas beschreven soort *Agonimia globulifera* werd op afstervende *Peltigera* gevonden.

Aan het eind van de excursie werd nog een bezoek gebracht aan een paar meer beboste duinvalleien, waar de *Parmelia*'s welig tieren en ook wat kleine epifytische *Usnea*'s werden gevonden, maar bijvoorbeeld geen Boerenkoolmossen.

Legenda locaties

- 1 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Meeuwenhoek. Kalkrijke duintop met stuifplekken. Rd.: 85.3-463.7. Blok: 30-36-21.
- 2 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Meeuwenhoek. Kalkrijk duin met Populus-bosjes. Rd.: 85.1-463.3. Blok: 30-36-21.
- 3 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Bierlap. Kalkrijk duin met Populus-bosjes. Rd.: 84.7-462.4. Blok: 30-35-35.
- 4 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Bierlap. Weggetje van kinderhoofdjes. Rd.: 84.9-462.9. Blok: 30-35-35.
- 5 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Bierlap. Door paarden begraasd duingrasland met meidoornstruweel. Rd.: 84.6-462.0. Blok: 30-35-35.
- 6 Wassenaar, ten noorden van Meijendel, Meeuwenhoek. Kalkrijk duin met Pinus-bosjes. Rd.: 85.4-462.3. Blok: 30-36-31.

Legenda substraten

d	detritus	B	Betula
g	graniet	CR	Crataegus
k	konijnekeutel	P	Populus
s	schelp	Pi	Pinus
w	hout	Q	Quercus
kz	kalkrijk zand	R	Rosa
pb	steentjes	S	Sambucus

Legenda herbaria

- (A) Herbarium Aptroot

- (H) Herbarium Van Herk
 (H+) Herbarium Van Herk, meeverzameld
 (L) Herbarium Sparrius
 (L+) Herbarium Sparrius, meeverzameld

Soortenlijst

Acarospora heppii	3s(A)
Agonimia globulifera	1Peltigera rufescens(A)
Agonimia tristicula	1kz(A,H,L)
Arthonia phaeophysciae	2Phaeophyscia orbicularis(H)
Bacidia arnoldiana	3P 5S 5CR
Bacidia delicata	2P(H) 5S(H+)
Bacidia neosquamulosa	2P(H) 3P(L)
Bacidia sp.	1k(A)
Buellia aethalea	4g(A,H)
Buellia griseovirens	2P(L)
Buellia punctata	1Q 2P 3P 5w 5CR(H+) 5S 5Q
Caloplaca flavocitrina	3P(H+)
Caloplaca lithophila	4g
Caloplaca obscurella	2P(H) 3P(A,H,L)
Candelaria concolor	5S(H)
Candelariella reflexa	5CR 5Q
Candelariella vitellina	4g
Cetraria aculeata	1kz(H)
Chaenotheca ferruginea	5CR(L)
Cladina arbuscula	1kz(H)
Cladina ciliata	1kz(H)
Cladina portentosa	1kz(H)
Cladonia chlorophaea	5CR(H) 5Q
Cladonia coniocraea	5CR
Cladonia fimbriata	5Q 5CR(H)
Cladonia floerkeana	1kz(H)
Cladonia foliacea	1kz c. ap.(A) 5CR(H)
Cladonia furcata	1kz(H)
Cladonia glauca	1kz
Cladonia grayi s.l.	1kz
Cladonia humilis	1kz
Cladonia macilenta	1kz
Cladonia pocillum	1kz
Cladonia ramulosa	1kz(A,H) 5CR(H)
Cladonia rangiformis	1kz(H) 5CR
Cladonia subulata	1kz
Cliostomum griffithii	6Q 6CR
Collema tenax	6kz(A)
Dimerella pineti	3P 5CR 5Q 6Pi
Diploschistes muscorum	1kz(A,H)
Evernia prunastri	1kz(H) 5Q 5S 5CR
Hypocenomyce scalaris	5Q
Hypogymnia physodes	1kz 5S 5Q 5CR 5w
Hypogymnia tubulosa	5Q 5S 5CR(H) 5w
Lecania cyrtella	2P 3P(H+)
Lecanora chlarotera	1Q 2P 3P
Lecanora conizaeoides	1Q 2P(H) 5S 5w 5CR 5Q 6Pi
Lecanora dispersa	5w

<i>Lecanora hageni</i>	3P(H+) 4g 5w
<i>Lecanora muralis</i>	4g
<i>Lecanora polytropa</i>	4g(H)
<i>Lecanora saligna</i>	5S 5w(H)
<i>Lecanora symmicta</i>	5CR(H)
<i>Micarea denigrata</i>	1d(A) 1w 5w
<i>Micarea nitschkeana</i>	5CR(A)
<i>Micarea cf adnata</i>	6Pi(A)
<i>Parmelia caperata</i>	2P(H) 3P 5Q(A) 5CR
<i>Parmelia glabratula</i>	5w(A)
<i>Parmelia perlata</i>	5R(H,L) 5CR(A)
<i>Parmelia revoluta</i>	3P(H) 5CR(A,L)
<i>Parmelia saxatilis</i>	5CR(A,H)
<i>Parmelia soledians</i>	3P(A,H) 5CR(A,H,L) 5S(A)
<i>Parmelia subaurifera</i>	2P(H+) 3P(H+) 5CR 5Q
<i>Parmelia subrudecta</i>	1Q 2P(H) 3P 5CR(A) 5S(A)
<i>Parmelia sulcata</i>	1Q 2P 3P 5CR(H) 5Q 5S
<i>Parmelia ulophylla</i>	5CR(A,H) 5S(A)
<i>Peltigera neckeri</i>	2kz(A)
<i>Peltigera rufescens</i>	1kz(H) 2kz(A) 3kz
<i>Phaeophyscia orbicularis</i>	2P(H+) 3P(H+) 5S
<i>Physcia adscendens</i>	1Q 2P(H+) 3P(H+) 5S 5CR 5Q
<i>Physcia stellaris</i>	1Q(A,H,L)
<i>Physcia tenella</i>	1Q 2P(H+) 3P 5S(H+) 5CR 5Q
<i>Physconia grisea</i>	3P
<i>Placynthiella dasaea</i>	5w(L)
<i>Placynthiella icmalea</i>	1w 3P(H+) 5w 5CR
<i>Polycoccum crassum</i>	3 <i>Peltigera rufescens</i> (A)
<i>Porpidia soledizodes</i>	4g
<i>Pseudevernia furfuracea</i>	1CR(A,L) 2P(H)
<i>Pseudorobillarda peltigerae</i>	1 <i>Peltigera rufescens</i> (A)
<i>Ramalina farinacea</i>	5Q 5CR(H)
<i>Rebentischia massalongoi</i>	2P(A)
<i>Rinodina pityrea</i>	3P(H)
<i>Scoliciosporum galluriae</i>	3P(A,H+) 5CR(H+)
<i>Trapelia coarctata</i>	1pb
<i>Trapelia obtogens</i>	4g(A)
<i>Trapeliopsis flexuosa</i>	3P(H+) 5w(A,H,L+)
<i>Trapeliopsis granulosa</i>	1k 1w 5w 5CR 5Q
<i>Usnea articulata</i>	1kz
<i>Usnea subfloridana</i>	5CR(A,H,L) 5B(A) 5Q(A)
<i>Xanthoria parietina</i>	2P(H+) 3P(H+)
<i>Xanthoria polycarpa</i>	2P(H+) 5S(H+)